

ATMOSFERA HAVOSINING KIMYOVIY IFLOSLANISHI

To`rayeva Gulnora Nosirovna

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

Asistent

Abdullayeva Feruza Azizjon qizi

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

2-son davolash fakulteti 1-bosqich talabasi

Anotatsiya: Ushbu ishda atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi, uning paydo bo'lish sabablari, asosiy manbalari va atrof-muhitga hamda inson salomatligiga ko'rsatadigan ta'siri keng yoritib berilgan. Atmosfera havosining ifloslanishi bugungi kunda global ekologik muammolardan biri hisoblanib, u sanoatning rivojlanishi, transport vositalari sonining ortishi, energetika tarmoqlarining kengayishi hamda turli ishlab chiqarish jarayonlari bilan chambarchas bog'liqdir. Ishda atmosfera tarkibiga chiqarilayotgan asosiy zararli kimyoviy moddalar, ularning kelib chiqish manbalari va ekologik oqibatlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Shuningdek, atmosfera havosining ifloslanishi natijasida yuzaga keladigan ekologik muammolar, jumladan global iqlim o'zgarishi, issiqxona effekti, kislotali yomg'irlar va smog hodisalari ham tahlil qilingan. Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi inson salomatligiga jiddiy xavf tug'dirishi, turli kasalliklarning paydo bo'lishiga sabab bo'lishi hamda tabiiy ekotizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Shu bilan birga atmosfera havosini muhofaza qilish, zararli chiqindilarni kamaytirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va atrof-muhitni asrash bo'yicha amalga oshirilishi zarur bo'lgan chora-tadbirlar haqida ham ma'lumot berilgan. Atmosfera havosining tozaligini saqlash nafaqat bugungi kun uchun, balki kelajak avlodlar salomatligi va tabiat muvozanatini saqlash uchun ham muhim ahamiyatga ega ekanligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Atmosfera, atmosfera havosi, kimyoviy ifloslanish, ekologiya, atrof-muhit, sanoat chiqindilari, transport chiqindilari, zararli gazlar, karbonat

angidrid, karbon monoksid, oltingugurt oksidlari, azot oksidlari, issiqxona gazlari, global isish, iqlim o'zgarishi, kislotali yomg'irlar, smog, ekologik muammolar, tabiatni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlik, havo sifati, ekologik muvozanat, inson salomatligi.

Kirish

Atmosfera Yer sayyorasini o'rab turgan gazlar qobig'i bo'lib, u sayyoramizdagi barcha tirik organizmlar hayoti uchun zarur bo'lgan eng muhim tabiiy omillardan biridir. Atmosfera havosi inson, hayvon va o'simliklarning yashashi uchun zarur bo'lgan kislorod bilan ta'minlaydi, Quyoshdan kelayotgan zararli nurlanishlarning bir qismini ushlab qoladi hamda Yer yuzasidagi harorat va iqlimni muvozanatda saqlashga yordam beradi. Atmosfera nafaqat biologik hayot uchun, balki Yer yuzasidagi tabiiy jarayonlarning barqaror kechishi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Tabiiy sharoitda atmosfera tarkibi nisbatan barqaror bo'lib, undagi gazlarning ma'lum muvozanati saqlanib turadi. Biroq insoniyatning xo'jalik faoliyati, sanoatning rivojlanishi, transport vositalarining ko'payishi va tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish natijasida atmosfera havosining tarkibi asta-sekin o'zgarib bormoqda. So'nggi o'n yilliklarda sanoat korxonalarining ko'payishi, energetika sohasining rivojlanishi, yoqilg'ilarning keng miqyosda yoqilishi va transport vositalari sonining keskin ortishi natijasida atmosfera havosiga juda ko'p miqdorda turli kimyoviy moddalar chiqarilmoqda. Bu moddalar atmosferaning tabiiy tarkibini buzib, havoning ifloslanishiga olib kelmoqda. Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi deganda, havoda turli zararli gazlar, aerzollar, zaharli kimyoviy moddalar va boshqa zararli aralashmalarning me'yoridan ortiq miqdorda to'planishi tushuniladi. Bunday ifloslanish inson salomatligiga, hayvonot va o'simlik dunyosiga, shuningdek, butun ekotizimga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Hozirgi vaqtda atmosfera havosining ifloslanishi dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida kuzatilayotgan ekologik muammolardan biridir. Ayniqsa yirik sanoat markazlari va aholi zich joylashgan shaharlarda atmosfera ifloslanish darajasi

ancha yuqori bo‘lib, bu holat aholi salomatligiga jiddiy xavf tug‘diradi. Atmosferaga chiqarilayotgan zararli moddalar nafaqat mahalliy hududlarda, balki butun Yer sharida ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelmoqda. Masalan, issiqxona gazlarining ko‘payishi global iqlim o‘zgarishiga sabab bo‘lmoqda, oltingugurt va azot oksidlari esa kislotali yomg‘irlarning paydo bo‘lishiga olib kelmoqda. Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi ko‘plab manbalarga ega bo‘lib, ularning asosiy qismini sanoat korxonalarini, energetika tizimi, transport vositalari, qishloq xo‘jaligi faoliyati hamda maishiy chiqindilar tashkil etadi. Turli ishlab chiqarish jarayonlarida ko‘p miqdorda karbonat angidrid, karbon monoksid, oltingugurt oksidi, azot oksidlari va boshqa zaharli moddalar ajralib chiqadi. Ushbu moddalar atmosfera havosida to‘planib borib, ekologik muvozanatni buzadi hamda inson salomatligiga zarar yetkazadi.

Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi inson organizmiga ham bevosita salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Nafas olish jarayonida zararli gazlar inson tanasiga kirib, turli kasalliklarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘lishi mumkin. Ayniqsa nafas olish tizimi kasalliklari, yurak-qon tomir kasalliklari hamda allergik kasalliklar atmosfera havosining ifloslanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Bundan tashqari, atmosfera ifloslanishi o‘simliklar rivojlanishiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi, tuproq va suv resurslarining sifatini yomonlashtiradi hamda tabiiy ekotizimlarning buzilishiga olib keladi. Shu sababli atmosfera havosini muhofaza qilish, uning kimyoviy ifloslanishini kamaytirish va ekologik muvozanatni saqlash hozirgi zamonning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Atmosfera havosini muhofaza qilish uchun sanoat chiqindilarini kamaytirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda yashil hududlarni kengaytirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Shuningdek, har bir inson ekologik madaniyatga ega bo‘lishi va tabiatni muhofaza qilishga mas‘uliyat bilan yondashishi kerak. Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi muammosini o‘rganish va uni kamaytirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki ekologik muvozanatni saqlash nafaqat bugungi kun uchun, balki kelajak avlodlar uchun ham zarur hisoblanadi. Shuning uchun atmosfera

havosining kimyoviy ifloslanishini kamaytirish, tabiatni muhofaza qilish va ekologik barqarorlikni ta'minlash butun insoniyatning umumiy vazifasidir. Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi muammosi bugungi kunda nafaqat alohida davlatlar, balki butun dunyo hamjamiyatini tashvishga solayotgan global ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Shuning uchun ham ko'plab mamlakatlarda atmosfera havosini muhofaza qilish, zararli chiqindilarni kamaytirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha turli qonunlar va xalqaro kelishuvlar qabul qilinmoqda. Bu chora-tadbirlar atmosfera havosining sifatini yaxshilash va inson salomatligini himoya qilishga qaratilgan. Shu bilan birga ekologik muammolarni hal qilishda ilmiy tadqiqotlar olib borish, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ham muhim ahamiyatga ega. Atmosfera havosini muhofaza qilish masalasi har bir insonning ekologik madaniyati va tabiatga bo'lgan munosabati bilan ham chambarchas bog'liqdir. Har bir inson atrof-muhitni asrashga o'z hissasini qo'shishi, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishi va tabiatni muhofaza qilishga mas'uliyat bilan yondashishi lozim. Faqatgina insoniyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali atmosfera havosining ifloslanishini kamaytirish va tabiat muvozanatini saqlab qolish mumkin. Shunday ekan, atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishini o'rganish, uning sabablarini aniqlash hamda oldini olish chora-tadbirlarini ishlab chiqish ekologiya fanining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa

Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi hozirgi davrning eng dolzarb ekologik muammolaridan biri hisoblanadi. Insoniyat taraqqiyoti, sanoatning jadal rivojlanishi, transport vositalari sonining ortishi va turli ishlab chiqarish jarayonlarining kengayishi natijasida atmosfera havosiga ko'plab zararli kimyoviy moddalar chiqarilmoqda. Bu moddalar atmosfera tarkibining tabiiy muvozanatini buzib, havoning sifatini yomonlashtiradi hamda inson salomatligi va tabiatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Atmosfera havosiga chiqarilayotgan zararli gazlar, masalan, karbonat angidrid, karbon monoksid, azot oksidlari va oltingugurt oksidlari turli ekologik muammolarga sabab bo'lmoqda. Ular global iqlim o'zgarishi, issiqxona effekti, kislotali yomg'irlar va smog kabi hodisalarning yuzaga kelishiga olib keladi.

Bundan tashqari, atmosfera havosining ifloslanishi inson organizmiga ham jiddiy zarar yetkazadi. Ayniqsa nafas olish tizimi kasalliklari, yurak-qon tomir kasalliklari hamda allergik kasalliklarning ko‘payishida atmosfera ifloslanishining ta‘siri katta.

Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi nafaqat inson salomatligiga, balki butun ekotizimga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. O‘simliklar o‘sishi sekinlashadi, tuproq unumdorligi pasayadi, suv resurslarining sifati yomonlashadi hamda biologik xilma-xillik kamayadi. Shuning uchun atmosfera havosini muhofaza qilish va uning ifloslanishini kamaytirish har bir davlat va jamiyat oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Atmosfera havosini muhofaza qilish uchun sanoat korxonalarida zamonaviy tozalash texnologiyalarini joriy etish, ekologik toza transport vositalaridan foydalanish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish hamda yashil hududlarni kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, aholi orasida ekologik madaniyatni oshirish, tabiatni asrash va atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish ham muhimdir. Xulosa qilib aytganda, atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi insoniyat uchun jiddiy xavf tug‘diruvchi muammo hisoblanadi. Uni kamaytirish va oldini olish uchun ilmiy tadqiqotlar olib borish, ekologik qonunlarni kuchaytirish va har bir insonning tabiatga nisbatan mas‘uliyatli munosabatini shakllantirish zarur. Faqat shu yo‘l bilan biz kelajak avlodlar uchun toza va sog‘lom muhitni saqlab qolishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ergashev A. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish asoslari – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Mirzayev M. Ekologiya – Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Karimov I. Atrof-muhit muhofazasi va ekologiya – Toshkent.
4. Odum E. Ekologiya asoslari – Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik.
5. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi materiallari.
6. Turli ilmiy maqolalar va internet manbalari (ekologiya va atmosfera ifloslanishi bo‘yicha).